

ZUIDER
ZEE MUSEUM
ENKhuizen

docentenhandleiding

ANTON
VANGTEEN
VIS

Inhoud

1. voorbereiding op school.....	3
2. in het museum.....	6
3. verwerking op school	7
4. achtergrondinformatie: Gouden Boekjes.....	13
5. die niet werkt, zal niet eten...wonen en werken rond de Zuiderzee	15

1 Voorbereiding op school

Begeleiding

U heeft minimaal twee begeleiders van school nodig.

Stichting Lezen en ProBiblio

*Het educatief programma op school en in het Zuiderzeemuseum **Anton vangt een vis** is mogelijk gemaakt dankzij de welwillende medewerking van Stichting Lezen en ProBiblio, afdeling Cultuur & Educatie.*

Vooraf

Zowel bij de voorbereiding op het museumbezoek als bij de verwerking, terug op school, worden in deze Docentenhandleiding een aantal keuzes geboden. Houd u er a.u.b. rekening mee dat het museumprogramma in ieder geval een creatief vervolg op school moet hebben.

Vanwege het 50 jarig bestaan van de kinderprentenboeken 'Gouden boekjes', heeft uitgeverij Rubenstein een speciaal Gouden boekje ontwikkeld met een verhaal dat zich afspeelt in de wereld langs de Zuiderzee: *Anton vangt een vis*. Het laat zich fantastisch voorlezen. Bij de voorbereiding is het voorlezen van het Gouden Boekje *Anton vangt een vis* eigenlijk een must, omdat het museumprogramma daarop aansluit. Lukt dat niet, dan kan de gids tijdens het programma in het museum het boekje voorlezen. De andere ideeën en tips uit deze Docentenhandleiding kunnen u ondersteunen bij uw eigen planning van de lessen.

Optie: Museum in school: kopieer de brief (bijlage I) om mee te geven aan de ouders.

Een brief met informatie over het project, een vraag om geschikte boeken en objecten over de oude Zuiderzeeculturen, ambachten, visserij van thuis en een aantal voorleestips over boeken over de oude Zuiderzeecultuur.

Met deze materialen kunt u later een eigen 'museum in de klas' inrichten.

Optie: Bereid in de klas een leestafel voor met voorlees-, kijk- en doe- boeken over dit fascinerende onderwerp voor groot en klein. (Bijlage II en eigen materiaal) de tafel kan aangevuld worden tijdens het schoolprogramma.

Inleiden programma

De kinderen gaan naar een museum dat vertelt over het leven rond de vroegere Zuiderzee. Wat is een museum, wie is er wel eens in een museum geweest? In de Zuiderzee zwommen vissen, die gevangen werden door vissers. In de dorpen woonden de vrouwen en kinderen van de vissers, maar ook mensen die van de visserij afhankelijk waren. De smid, de zeilmaker, de mandenmaker, de kuiper etc. Allemaal beroepen die de kinderen tegen komen in dit programma.

Er is een speciaal Gouden Boekje geschreven, *Anton vangt een vis*, over twee kinderen die met hun aalscholver zelf vissen vangen en dan allerlei avonturen beleven. Van dit boekje zijn in het Zuiderzeemuseum de tekeningen te zien. De kinderen gaan daar naar kijken en zullen dan de tekeningen herkennen die zij op school in 'Anton vangt een vis' zijn tegen gekomen. Ook gaan ze in het museum op bezoek bij mensen uit de tijd van *Anton vangt een vis*.

Introduceer in de klas het leven rond de Zuiderzee van 1880 tot 1930.

Inspiratie hiervoor kunt u putten uit **hoofdstuk 5 Die niet werkt, zal niet eten, wonen en werken rond de Zuiderzee**. Dit verhaal kan in de klas geïllustreerd worden aan de hand van een dvd met foto's die bij dit verhaal aansluiten. Deze dvd kunt u bestellen bij onze Afdeling Events. Kosten :€ 7,50. Dit is dus facultatief. U kunt het verhaal ook zonder deze foto's vertellen.

In Bijlage II van deze Docentenhandleiding vindt u titels van boekjes over allerlei onderwerpen die met het thema zee, vissen, kind en huisdier etc. te maken hebben. Ook hier kunt u in de voorbereiding inspiratie uit putten.

Laat de kinderen reageren op het onderwerp; hebben ze zelf wel eens gevaren? Hebben ze wel eens vissen gevangen? Laat verschillende illustraties uit boeken zien van vogels, vissers, oude stadjes rond de Zuiderzee, oude ambachten en de aanverwante onderwerpen.

Voorlezen (belangrijk in verband met het museumprogramma)

De leerkracht leest nu het Gouden Boekje met het spannende verhaal van Anton vangt een vis voor. Als dat mogelijk is zou het goed zijn als alle leerlingen in een exemplaar kunnen meekijken. De afbeeldingen vormen immers een soms onlosmakelijke combinatie met de tekst.

Benodigheden:

Exemplaar van het Gouden Boekje 'Anton vangt een vis'. Te koop in de boekhandel en te leen bij de bibliotheek. U kunt het boekje ook met 10% korting bij het Zuiderzeemuseum bestellen. (Boekingsbureau 0228-351135)

Lessuggestie I: Kinderen spelen het boek na.

Het boek kan worden verdeeld in 12 gebeurtenissen, die samen het verhaal vormen:

1. Jan en Floortje mijmeren over hoe het later zal worden als ze groot zijn. Hun Tamme aalscholver zit naast hen.
2. De aalscholver duikt plots het water in en komt boven met een grote vis! Dit is nog nooit eerder gebeurd!
3. De kinderen tronen Anton door het dorp op weg naar mama. Daarbij komen ze langs:

De Scheepstimmerman

De visroker

De touwslager

De tonnen maker

De visserman die zijn netten boet

En bij alle dorpsgenoten roepen ze; 'kijk, Anton heeft een vis gevangen'!

4. Dan zijn ze thuis bij mama die net druk bezig is de baby te bakken. "klompen uit, ik wil geen troep in huis" zegt ze.
5. Iedereen is gericht op de baby, niemand let op Anton en als mama klaar is en vraagt wat er is, heeft hij net de hele vis naar binnen geslokt.
6. Mama wordt boos en wil hem eruit sturen voor het te laat is, want
7. Maar het is al te laat en Anton doet een grote vogelpoep op de vloer.
8. Mama slaakt een ijselijke kreet. De kinderen pakken Anton geschrokken op en dragen hem snel naar buiten ,
- 10 maar; De Scheepstimmerman
- De visroker
- De touwslager
- De tonnen maker
- De visserman die zijn netten boet, hebben het allemaal gehoord en zeggen, hun vinger opstekend, 'Hoor, Anton heeft zijn vis opgegeten'.
- 11 De kinderen praten na en Anton neemt zich voor een nog grotere vis te vangen
- 12 Anton neemt een grote duik tussen allerlei vissen van de Zuiderzee.

Rollenspel

I. Neem een scène, bijvoorbeeld scène 7, 'wie wil de aalscholver zijn? en wie de moeder enz.'

Lees langzaam de scène voor, de kinderen doen het verhaal na, met geluiden. Er zijn vast kinderen die ook die scène willen doen! Herhaal die scène in dat geval.

II. De kinderen kunnen ook gedurende het vrij spelen de rollen nadoen. Ze kunnen zich eventueel verkleden. Verzamel wat objecten die het verhaal ondersteunen: een aalscholver(of andere grote watervogel, vissen.

Kleding: lange rokken, wijde broeken, klompen

Attributen voor de ambachtslieden zoals een hamer, een oventje, touw, een tonnetje, visnet met brei naald en draad.

Leg ze aantrekkelijk neer op een aparte thema tafel of in een speciale 'Anton vangt een vis speel mand'

III. Vertel het verhaal (of lees het voor). De kinderen spelen de scènes na. De laatste scène zijn de versjes die samen worden opgezegd door alle kinderen.

Laat iemand eventueel foto's van de verschillende scènes maken. Leuk voor op prikbord en in schoolkrant. Een video-opname kan ook, om te laten zien op de ouderavond bijvoorbeeld

Benodigheden:

Verzamel objecten die het verhaal ondersteunen: een aalscholver, vissen, een babypop om in te wikkelen

- Kleding: lange rok, wijde broek, klompen, pijp, pet
- Attributen voor de ambachtslieden zoals een hamer, een 'oventje', touw, een tonnetje, visnet met breinaald en draad

Eventueel

- Knutselmateriaal voor het namaken van attributen uit het boek.

Lessuggestie II: Extra voor groep 2 en 3: Kinderen knutselen decors / objecten uit het boek.

Bij elke scène uit het verhaal knutselen kinderen een object:

- De vissersboot van papa, Anton de Aalscholver, vissen uitgeprikt of uitgeknipt uit karton met schubben van zilverpapier.
- Haringen 'boetseren' van zilverfolie.
- Grote kartonnen dozen kunnen zo schepen, een brandweerauto of zelfs een ladder worden met behulp van plakkaatverf en een schaar / mes.
- Deze geknutselde objecten kunnen als decorstukken voor het toneelstuk fungeren. Ze kunnen ook als tentoonstelling op school worden gepresenteerd.
- Een watertafel met bootjes, vissen, watervogels

Tip: De bibliotheek heeft een kast vol boeken met verrassend eenvoudige knutseltips.

Aanvullende suggesties:

- Laat een echte visserman op school komen vertellen
- Breng een bezoek aan de visafslag
- Laat de kinderen onderdelen voor een affiche maken om de 'voorstelling' van de kinderen aan te kondigen. Nodig andere kinderen / ouders uit om de spannende voorstelling van 'Anton vangt een vis' te komen bekijken.
- Theatergroep Orkater maakte 5 korte toneelstukken n.a.v. 5 gouden boekjes. De uitzendingen waren te zien op Z@ppelin/ VPRO. De video/ DVD "Gebakken Mannetjes" is te bestellen via de boekhandel of te leen via de bibliotheek.
- Vraag via de bibliotheek een themacollectie over het onderwerp aan

NB: De boeken / media die genoemd worden kunnen door de bibliotheek worden geleverd in het kader van dit project. De bijlagen kunnen worden gefaxt naar de bibliotheek, met het verzoek deze boeken te verzamelen.

Achtergrondinformatie

Wilt u de kinderen meer over de Zuiderzee en het Zuiderzeemuseum vertellen, dan kunt u gebruik maken van hoofdstuk 5 van deze Docentenhandleiding. Daarin vindt u een in korte thema's ingedeeld informatief verhaal getiteld: 'Die niet werkt zal niet eten.... wonen en werken rond de Zuiderzee'.

Dit verhaal kan in de klas geïllustreerd worden aan de hand van een dvd met foto's die bij dit verhaal aansluiten. Deze dvd kunt u bestellen bij onze Afdeling Events. Kosten: € 7,50. Dit is dus facultatief. U kunt het verhaal ook zonder deze foto's vertellen.

2 In het museum

Ontvangst

Na de boottocht naar het museumpark van het Zuiderzeemuseum komt U aan bij Kalkovens. U wordt ontvangen door de gids.

Kleuteratelier

De leerlingen gaan eerst naar het Kleuteratelier. Aan de wand hangen originele tekeningen, die gebruikt werden als illustraties voor *Anton vangt een vis*. Na een korte introductie van de gids op wat we gaan doen, bekijken ze samen met u en de gids de uitvergroete illustraties uit 'Anton vangt een vis'.

In een groeps gesprek met de gids bespreken ze het verhaal uit het boekje en herkennen ze afbeeldingen uit het boekje zelf, dat op school is (voor-)gelezen en bekeken. De kinderen reconstrueren op deze manier het verhaal aan de hand van de in volgorde opgehangen grote tekeningen.

Verder vertelt en vraagt de gids over het boek als boek: hoe zit een boekje in elkaar en hoe wordt het gemaakt? Ook hierbij dienen de wandplaten als illustratie.

Naar buiten: het dorp van Anton, Jan en Floortje

Vervolgens maken de kinderen een kleine wandeling door het dorp uit het boek. Vlak bij het Kleuteratelier bevindt zich onze living history-presentatie Urk 1905. Ze wandelen met de gids het dorpje door en maken een praatje met de nettenbreiende visserman en/of zijn vrouw. Zo horen ze over het leven op zee en in een vissersdorp. Ze zien de klederdracht en mogen de stof voelen en in één van de huizen de lucht van vroeger opsnuiven. Ook bezoeken ze een keukentje, bekijken de zitkamer en de plek waar de baby uit het Gouden Boekje gebakerd werd.

Daarna gaat de wandeling langs de rokerij en de netten taanderij. De gids laat de kinderen meepraten over de wereld van Anton, Jan en Floortje.

Zo herkennen ze elementen uit het verhaal Anton vangt een vis.

Terug in het Kleuteratelier: maak je eigen boekje

In het Kleuteratelier kleuren, tekenen en schrijven (afhankelijk van het niveau) de kinderen een eigen gouden boekje. Ze krijgen witte vellen met een gouden rand en een stickervervel met een sticker waarop de titel van het boekje kan worden geschreven of getekend en stickers met Anton en de kinderen. De bladen zijn zo stevig dat ze kunnen staan. Handig als u na afloop van het museumbezoek met dit boekje verder wilt en er een tentoonstelling van wilt samenstellen.

Zo werken ze aan een eigen hoofdstukje van *Anton vangt een vis*, waarin ze verwerken wat ze buiten op Urk en bij de taanderij en rokerij hebben gezien en beleefd.

Groep 1/2

Alle leerlingen krijgen een dubbel blad. Voor groep 1/2 lijkt dat voldoende. Ze gebruiken de stickers en kleuren en tekenen een eigen voorkant van hun eigen Gouden Boekje over Anton vangt een vis. Een verhaal, geïnspireerd door de rondwandeling, die ze net gehad hebben, maar misschien wel een vervolg op het boekje, dat ze op school en in het museum gehoord hebben.

Groep 3

Misschien kunnen de leerlingen van groep 3 het boekje verder vullen, bijvoorbeeld met pagina 2 en 3. Bespreek met de kinderen hoe je dan het boekje zou indelen. Vraag indien nodig extra vellen papier bij de gids.

3 Verwerking op school

Eigen Gouden Boekje afmaken (groep 1/2)

De door de kinderen ingekleurde en beschreven vellen met gouden rand zijn meegekomen naar school. U kunt nu naar eigen invulling het boekje laten afmaken. Het middenblad kan gebruikt worden om twee pagina's te onderscheiden, maar ook voor een grote tekening, collage o.i.d. De achterkant kan gemaakt worden zoals achterkanten van boekjes er altijd uit zien.

Eigen Gouden Boekje afmaken (groep 3)

De kinderen werken verder aan het Gouden Boekje, waarvan ze in het museum het begin hebben gemaakt. U kunt zelf extra bladzijden toevoegen, de kinderen kunnen dan een dikker boekje maken.

Ze bedenken bijvoorbeeld hoe zij vissen zouden vangen als ze later groot zouden zijn.

Schrijf de verhaallijn op het bord en verzin samen met de kinderen de teksten.

- Typ de teksten uit en kopieer ze voor alle kinderen. De tekstvakken kunnen opgeplakt worden, net zoals ze dat in het museum bij de originelen van de Gouden Boekjes hebben gezien.
- Laat de kinderen de teksten nu zelf weer illustreren, met eigen tekeningen en plaatjes die ze uit tijdschriften hebben geknipt. Zo ontstaan nieuwe Gouden Boekjes over de oude culturen van rond de Zuiderzee. Er kan ook een boekje worden samengesteld uit de allermooiste bijdragen.
- Alle Gouden boekjes worden tentoongesteld in 'het museum in de klas' en mogen misschien wel geleend worden om thuis of op school te worden voorgelezen!

Benodigheden Gouden Boekje afmaken

- Het Gouden Boekje dat de kinderen in het Zuiderzeemuseum hebben gemaakt
- Eventueel de vervolgbladen die meegevraagd zijn
- Computer, printer en kopieerapparaat om de teksten te typen, uit te printen en voor alle kinderen te kopiëren
- Materialen om te illustreren: kleurpotloden, verf, wasco, lijm, oude tijdschriften, etc.
- Nietmachine om de binnenbladen in de kaft te nieten

Stel de boeken tentoon.

Span een lijn in de klas en hang de zelfgemaakte boeken daar aan op.

Tips voor groep 1-3

Boeken thema tafel

Inspirerend is een tafel met leuke informatieve en verhalende boeken in de klas. De bijgevoegde titellijst in Bijlage II kunt u faxen naar de bibliotheek. U vindt er ook over het onderwerp.

Er kan naar hartelust uit de verschillende boeken worden verteld en voorgelezen. De ouders kunnen hierin ook een rol spelen door te komen voorlezen of vertellen uit de boekjes en over het onderwerp. Misschien is er ook een kind dat meer over het onderwerp weet.

Kleding vergelijken en namaken

Jan en Floortje hebben klederdracht aan. Zomer en winterkleding lijken erg op elkaar. In de winter trokken de mensen heel veel lagen over elkaar heen aan.

Wat kunnen kinderen doen als ze het koud hebben? Wanten-sjaal-mutsen-laarzen en jassen aan! Praat hier over.

Ze maken de mooiste klederdracht rok en jak of broek en jak voor het museum.

Ze zijn van tevoren uitgeknipt op stevig gekleurd papier en de kleuters versieren ze met tekeningen en stickers.

Misschien tekenen ze er zelfs wel mooie strepen en bloemen op. Met watjes wordt een lekker dikke bontlaag op de rand gelijmd.

Aan de waslijn hangt in het museum de lekker-warme klederdracht collectie.

Aalscholvers en andere vissen van papier-maché.

Met langwerpige/ovale ballonnen en papier maché kunnen allerlei verschillende soorten vogels of vissen worden gemaakt. Als ze droog zijn worden ze opgehangen in het eigen museum.

Zeemobile maken van aalscholvers en andere vissen

Behalve aalscholvers vindt je rond de oude Zuiderzee ook andere vogels, zoals meeuwen en eenden. Maar onder water zwemen de vissen rond: dat varieert van haringen tot krabben, van paling tot ansjovis. Zoek illustraties van deze zeedieren, trek alle dieren over op stevig papier en knip ze uit. Laat de kinderen kleuren en maak zo een prachtig groot zeemobile voor in het museum.

U kunt dit natuurlijk ook doen met voorwerpen uit het huishouden van de kinderen uit *Anton vangt een vis* of met de ambachten.

Groepsschildering

In het Zuiderzeemuseum zagen de kinderen de wereld van Jan en Floortje in het echt. Samen gaan ze nu een levensgroot schilderij maken van alles wat ze gezien en beleefd hebben.

Plak een aantal stukken stevig papier (120 grams) aan elkaar vast zodat een groot 'doek' ontstaat. Een echt doek kan natuurlijk ook.

- Praat samen met de kinderen over wat ze allemaal gezien hebben in het museum en of ze nog weten wat de gids erover heeft verteld. Schrijf de trefwoorden op het bord, bijvoorbeeld: de zee, een schip, een huis, de mensen, de lucht. De leerkracht kan informatie van de gids herhalen om de kinderen op weg te helpen.
- Vraag welke kinderen een van de dingen op het schilderij willen tekenen, schilderen of plakken. Het is leuk als straks alle kinderen iets aan het schilderij hebben toegevoegd.
- Deel stroken karton uit die straks samen de lijst van het schilderij vormen. De kinderen mogen de stukken lijst zelf heel mooi gaan versieren.
- Als het schilderij klaar is vertellen de kinderen als een echte 'gids' wat er allemaal op het schilderij te zien is.
- Grote vellen stevig papier aan elkaar plakken (9) tot een 'doek' ontstaat dat groot genoeg is voor een schilderij over Anton vangt een vis door de hele groep of: een echt doek!

Objecten verzamelen voor het Anton vangt een vis museum. (groep 3)

In een museum is van alles te zien en te beleven: ook in het Anton vangt een vis museum op school. Laat de kinderen van alles verzamelen dat met het onderwerp te maken heeft en bespreek samen of het wel of niet een plaatsje in het museum kan krijgen. Gebruik de brief aan de ouders, die onder het kopje Voorbereiding werd besproken en die u als Bijlage I in deze Docentenhandleiding vindt.

Maak 'vitrines' voor het museum door bijvoorbeeld dozen op elkaar te stapelen. Hierin kunnen alle objecten en boeken een plaats krijgen:

- Aan het plafond hangen de zeedieren van papier mache, de zeemobile van Anton en zijn vriendjes.
- De Gouden Boekjes die de kinderen zelf maakten.
- Het groepsschilderij krijgt een mooie centrale plek.

En tenslotte:

Maak een mooie uitnodiging om alle belangstellenden uit te nodigen een kijkje te komen nemen in museum van de school.

Benodigheden*Zeedieren van papier-maché*

- Papier en lijm voor het maken van **papier-maché**
- Ballonnen van het geschikte (walvis) formaat
- Plakaatverf
- Touw om de papieren walvissen aan op te hangen

Zeemobile maken

- Zeebeesten uit boeken overtrekken op stevig papier en uitknippen
- Stickertjes en/of wasco, verf of kleurtjes
- Stokjes en touwtjes voor het maken van een mobile

Groepsschilderij maken

- Materialen om het doek mee te beschilderen: plakaatverf, wasco, ecoline, kwasten, water.
- Repen karton, om samen een mooie, artistieke lijst om het schilderij te vormen.
- Lijm

Inrichting en opening van het museum

Dozen van verschillend formaat die kunnen dienen als vitrines

- Tafel om alle objecten uit te stallen voordat ze een plaatsje in een vitrine krijgen
- Uitnodiging om publiek uit te nodigen voor een bezoek aan het museum (zie hiervoor ook bijlage I, de brief aan de ouders)

BIJLAGE I

Beste ouders,

Binnenkort gaan we met de kinderen een bezoek brengen aan het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen. Daar zullen ze kennis maken met grote illustraties uit de Gouden Boekjes. Kent U ze nog?

In de klas gaan we voor het museumbezoek aan de slag met het luisteren naar en het nadoen van het verhaal uit het spannende boekje Anton vangt een vis.

In Enkhuizen zien de kinderen dan de originele grote illustraties.

Hierna komen ze door de rondwandeling in het museum nog veel meer te weten over visserij en de wereld van Jan, Floortje en Anton in vroeger tijden. Tot slot maken ze zelf een begin van een eigen Gouden Boekje.

Op school werken ze hieraan verder door allerlei informatie te verzamelen over deze fascinerende wereld. Er is een tentoonstelling van boeken waar kinderen inspiratie en informatie uit kunnen halen. Het resultaat zal een eigen schoolmuseum zijn dat helemaal door de kinderen zelf is samengesteld en ingericht. U bent vast nieuwsgierig naar het resultaat.

Als u Gouden Boekjes heeft, of boeken, plaatjes of objecten over Leven met de zee, visserij, vissen, zeevogels, kinderen met hun tamme (huis)dier, wilt u die dan meegeven aan uw kind? Plak er een stickertje in/op met uw naam, dan kunnen de spullen na de tentoonstelling 'Anton vangt een vis museum' weer veilig mee naar huis.

In de bibliotheek vindt u uiteraard een uitgebreide collectie boeken voor uw kind over alle mogelijke onderwerpen. Hier alvast een lijstje met de leukste (voor)leesboeken en cd-roms voor thuis!

BIJLAGE II

Boeken en media over de zee, visserij, zeevogels en vissen.

Tip: Kruis aan welke boeken u wilt gebruiken en fax deze lijst met een begeleidend verzoek naar de openbare bibliotheek.

Maak in de klas - in de school een prachtige zeeleestafel met voorlees-, kijk- en doe- boeken over dit fascinerende onderwerp voor groot en klein.

Malmok

van Sjoerd Kuiper. uitgeverij Leopold

Over een pelikaan die zijn snavel niet open wil doen

'Doortje wil naar de zee kijken'

van Carli Biessels

Uitgeverij Zirkoon, 2003

ISBN 90 5247 300 5

Doortje is met haar familie aan zee, waar ze de hele dag in haar eentje naar zou willen kijken. Prentenboek met eenvoudige tekeningen in kleur. Vanaf ca. 5 jaar.

Doelgroep: prentenboeken voor kleuters (vanaf ca. 4 jaar)

Met illustraties van Patsy Backx

'Kleine Vis'

Van Sanne te Loo

Uitgeverij Lemniscaat, 2003

ISBN 90 5637 513

Leonardo van Hans de Beer. – Uitgeverij De Vier Windstreken,

Leonardo de pinguïn wil dolgraag kunnen vliegen met de andere vogels en probeert de natuur een handje te helpen.

Prentenboek met grote, met waterverf ingekleurde pentekeningen. Vanaf ca. 4 jaar.

Doelgroep: prentenboeken voor kleuters (vanaf ca. 4 jaar)

Duik je mee in de zee? / Andreae.

Op de grote, vrolijke illustraties in dit boek stellen alle dieren uit de zee zich voor (op rijm)

Walvissen en dolfijnen / Kerrod

Busser, Marianne

Zing mee met de mooiste vis van de zee

Nederlandse teksten: Marianne Busser en Ron Schröder]. –

Uitgeverij Kitt, verhalen en sprookjes

Bundel met tien liedjes over de mooiste vis van de zee en enkele andere zeebewoners. Prentenboek met grote aquarellen met zilverfolie en muziek in een aan het boek bevestigd speeldoosje. Vanaf ca. 4 jaar.

Doelgroep: prentenboeken voor kleuters (vanaf ca. 4 jaar)

Het begin van de zee

Van Annemarie van Haeringen. – Uitgeverij Leopold,

Kofi wil de zee schilderen maar weet niet waar hij moet beginnen; daarom gaat hij op zoek naar het begin van de zee.

Prentenboek met prachtige schilderijen in heldere kleuren. Vanaf ca. 4 jaar.

Doelgroep: prentenboeken voor kleuters (vanaf ca. 4 jaar)

De slak en de walvis

Donaldson, Julia (Tekst) en Scheffler, Axel (Illustraties) uitgeverij Gottmer

Over een wereldreis van een walvis en een slak.

Dichter bij de dieren (prentenboek)

Carle, Eric (Illustraties)

Van barracuda tot zwaluw en van narwal tot koe -- prachtige dieren van Eric Carle met gedichten van beroemde Nederlandse en Vlaamse dichters.

Eric Carle maakte prachtige tekeningen, van een adelaar en een aap, een kat en een kameel en nog veel meer andere dieren. Met gedichten van beroemde dichters.) uitgeverij Gottmer

Dag, kleine walvis en Tot kijk, lieve walvis / Broger / A

Wanneer de walvis in Barends vissenkomp groeit, wil hij graag terug naar zee.

Een walvis in mijn bad / Bruneel / A

Een meisje dat met haar bootje in bad gaat, krijgt gezelschap van allerlei dieren.

Ik word later... psychiater!

Lieshout, Elle van (Tekst) en Os, Erik van (Tekst) uitgeverij Gottmer

Het enige poëtische beroepenboek voor kinderen!

Origineel versjesboek van Erik van Os en Elle van Lieshout met uitbundige illustraties van Barbara de Wolf over allerhande beroepen. Ik word later... bakker, brandweerman, kapper, dokter of loodgieter...

Ik ben van de post

ik heb de pest

aan boze brieven

boze brieven stuur ik terug

ik bezorg de lieve

alleen de lieve brieven.

Veel Voorleesplezier!

Knutseltips vindt u bijvoorbeeld in :

Het allerleukste knutselboek voor kinderen / Caremans

Handenarbeid met kleuterrs, deel 2 / van Mierlo.

4 Achtergrondinformatie: Gouden Boekjes

Gouden Boekjes, een feest van herkenning

Van 21 november tot en met eind maart 2004 was in het Zuiderzeemuseum een tentoonstelling te zien over de Gouden Boekjes. Dit ter gelegenheid van het feit dat vijftig jaar geleden het eerste deeltje van deze bekende prentenboekenreeks in Nederland verscheen. Voor degenen die zijn opgegroeid met de avonturen van Wim op zijn driewieler, de heldendaden van de vijf brandweermannetjes en de bloedstollende race tegen de klok van de gele taxi, is de expositie een feest van herkenning. Op de jubileumtentoonstelling werd het verhaal achter de Gouden Boekjes uit de doeken gedaan. Hoe een van oorsprong Amerikaanse prentenboekenserie uitgroeide tot een fenomeen in Nederland.

De wieg van de Gouden Boekjes stond in de Verenigde Staten. In Racine bij Chicago om precies te zijn. Daar rolde in september 1942 een serie van twaalf prentenboeken van de persen bij één van de grootste kinderboekdrukkerijen van die tijd. De boekjes weken qua vorm erg af van de bestaande prentenboeken. Ze hadden een klein, handzaam formaat en een even simpele als duurzame uitvoering. De voor- en achterplaat waren van dubbeldik karton en de bladzijden geel op snee. Twee nietjes hielden het boekje bij elkaar. Ze werden aan het zicht onttrokken door een boekband van goudfolie. Aan dit uiterlijk ontleenden de boekjes hun naam: Little Golden Books.

Kindvriendelijk

De geestelijk vader van dit vernieuwende kindvriendelijke prentenboek was George Duplaix. Begin jaren '40 was hij directeur van de Artists and Writers Guild in New York. Dit samenwerkingsverband van schrijvers en illustratoren ontwierp voor verschillende Amerikaanse uitgeverijen kinderboeken. Duplaix' Little Golden Books waren een doorslaand succes. Niet in de laatste plaats door de lage prijs, die slechts 25 dollarcent bedroeg. Binnen tien jaar gingen er in de Verenigde Staten meer dan 10 miljoen exemplaren over de toonbank en ontstond er een heus Little Golden Book imperium, de Sandpiper Press, dat per jaar zo'n zes tot tien nieuwe titels op de markt bracht.

Gouden jaren

Voor de Nederlandse Gouden Boekjes zijn met name de eerste twintig jaar van de Little Golden Books reeks van belang. In deze periode, die bekend staat als 'de gouden jaren van het Amerikaanse prentenboek', werden vele klassiek geworden prentenboeken gemaakt. Na 1955 verloor de Little Golden Books reeks steeds meer haar eigen oorspronkelijke gezicht. Dit was het gevolg van de toenemende populariteit van de televisie. Vanaf de jaren '60 domineerden televisie- en cartoonhelden als The Lone Ranger, Lassie, Donald Duck en Yogi Bear de reeks en werden de Little Golden Books steeds duidelijker een exponent van de Amerikaanse kinderentertainmentindustrie. In de jaren '40 was hiervan nog geen sprake en leverde de samenwerking tussen schrijvers en illustratoren in de Artists and Writers Guild, de creatieve motor achter de Little Golden Books, de meest prachtige prentenboeken op. De boeken vielen op door hun kwalitatief hoogstaande illustraties en de grote eenheid tussen beeld en tekst. Ook de inhoud was verrassend anders. De verhalen gingen over herkenbare zaken in de wereld waarin de lezertjes opgroeiden. In de themakeuze van de Little Golden Books uit de jaren '40 en '50 klonken de ideeën door van onderwijsvernieuwers als Lucy Spague Mitchell en Mary Reed, die zelf ook aan de serie meewerkten. Zij waren van mening dat prentenboeken moesten aansluiten bij de belevingswereld van jonge kinderen en hen iets moesten leren over de wereld om hen heen. Dit leverde klassiekers op als 'De gele taxi', 'Vijf brandweermannetjes' en 'Christoffel en de Columbus'.

Progressief

Begin jaren '50 waaiden de Little Golden Books in het kielzog van de Marshallhulp en de Hollywoodfilm over naar Nederland, waar een grote belangstelling bestond voor de 'American way of life'. In 1953 wist uitgeverij De Bezige Bij de rechten van de Little Golden Books in Nederland te verkrijgen. Volgens overlevering gebeurde dit in een vrijwel onverstaanbaar transatlantisch telefoongesprek tussen directeur Wim Schouten en de Amerikaanse uitgever Golden Press. Nog datzelfde jaar verscheen het eerste Gouden Boekje 'Pietepaf, het circushondje' en binnen zes jaar telde de reeks dertig titels. De Bezige Bij nam de Amerikaanse prentenboekenreeks niet klakkeloos over. Er was in die jaren, met name bij de Nederlandse elite, een zekere angst voor de Amerikaanse massacultuur, die volgens velen onherroepelijk tot vervlakking leidde. Net als zoveel andere Amerikaanse producten, werden de Gouden Boekjes toch overgenomen, maar wel aan de Nederlandse cultuur aangepast. Dit hield een strenge selectie in. De Bezige Bij benaderde Annie M.G. Schmidt en Han G. Hoekstra om de Amerikaanse boekjes te vertalen, te bewerken en een afgewogen keuze te maken uit de 450 titels.

De keuze voor Schmidt en Hoekstra lag voor de hand. Beide golden op dat moment als de grote vernieuwers van de kinderproza en -poëzie in Nederland. De pedagogische visie achter de Little Golden Books kwam bij Annie M.G. Schmidt bovendien in haar eigen werk tot uitdrukking. De redacteurs kozen vrijwel uitsluitend voor titels uit de 'gouden' jaren '40 en '50 van de Little Golden Books. Van Barbie, Mickey Mouse en Gunsmoke hielden zij de Nederlandse lezertjes verre. Hun voorkeur ging uit naar verhalen waarin kinderen werden uitgedaagd er op uit te trekken en de wereld om hen heen te ontdekken. Door deze selectie en de speelse vertalingen wisten zij de Gouden Boekjes een progressief, modern en intellectueel imago te geven, waarvan de reeks tot op heden profiteert. Van 1953 tot 1978 bewerkten Annie M.G. Schmidt en Han Hoekstra 76 Gouden Boekjes. Hieronder waren ook enkele van Nederlandse origine. Het meest bekend is 'Wim is weg'. Dit boekje werd in 1959 door leerling-illustrator Rogier Boon gemaakt voor het afscheid van Bezige Bij directeur Wim Schouten. Het verhaal over het jongetje dat op zijn rode driewieler naar Spanje wil, wordt inmiddels tot de klassiekers van de Nederlandse jeugdliteratuur gerekend.

Uitverkoop

In 2000 zag het er even naar uit dat aan de Gouden Boekjesreeks een einde zou komen. Uitgeverij Leopold, de opvolger van De Bezige Bij kon niet tot overeenstemming komen met de Amerikaanse uitgever over de verlenging van de uitgeefficentie. Daarop gingen alle Gouden Boekjes in de uitverkoop. Dit leidde tot een golf van verontwaardiging en stukken in de krant. Hieruit werd duidelijk dat de Gouden Boekjes veel Nederlanders na aan het hart liggen. Voor hen die er groot mee zijn geworden horen de Gouden Boekjes net zo bij het beeld van naoorlogs Nederland als DAF en de doorzonkamer. De Amsterdamse uitgever Rubinstein sprong uiteindelijk voor de boekjes in de bres. "De Gouden Boekjes horen toch bij het cultureel erfgoed van Nederland, dat mag je niet laten verdwijnen", liet uitgever Dik Broekman in het NRC Handelsblad weten. Sinds twee jaar herdrukt Rubinstein de klassieke Gouden Boekjes en verschijnen er ook weer nieuwe titels. Uitgangspunt daarbij is het behoud van de kwaliteit van de oorspronkelijke uitgave. Geheel in de traditie van De Bezige Bij ontwikkelt de uitgeverij ook nieuwe boekjes van Nederlandse origine. Dit heeft al één nieuw boekje opgeleverd 'Het meisje dat alleen maar witte chocolade lust'. Schrijver en NRC redacteur Paul Steenhuis schreef als jubileumboekje het verhaal dat zich afspeelt tegen het decor van het Zuiderzeemuseum: 'Anton vangt een vis', Ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van de Gouden Boekjes geeft Rubinstein onder andere de oorspronkelijke Amerikaanse versie van 'Vijf brandweermannetjes' in een Nederlandse vertaling uit. Deze versie telt 42 in plaats van 28 pagina's.

Prentenboekreservaat

Wie de Gouden Boekjes anno 2003 met de Amerikaanse Little Golden Books vergelijkt, komt tot de conclusie dat beide reeksen weinig meer gemeen hebben. De Amerikaanse serie volgt al 60 jaar de trends in de kinderentertainmentindustrie op de voet en telt inmiddels zo'n 1.200 titels. De Nederlandse reeks daarentegen is met 87 titels meer een 'prentenboekenreservaat'. De bindwijze van de Gouden Boekjes is nog dezelfde als vijftig jaar geleden. Ook het aantal van 28 pagina's is al een halve eeuw onveranderd en dat geldt, op een enkele typografische wijziging na, ook voor het uiterlijk van de boekjes. Hier in Nederland worden de verhalen uit de 'gouden jaren van het Amerikaanse prentenboek' bovendien nog steeds in hun oorspronkelijke vorm uitgegeven. Onder invloed van politiek correct denken is de tijdgeest van de jaren '40 en '50 in Amerika reeds voor een deel uit de prentenboeken weggepoetst. Zwarte kruiers en bedienden hebben een andere huidskleur gekregen en alle sigaretten zijn uit de monden en handen van de bijfiguren weggeretoucheerd. Eén boekje is zelfs helemaal niet meer verkrijgbaar, vanwege een vermeende racistische inhoud. Het gaat om 'Little Black Sambo', dat in 1948 voor het eerst verscheen. Het is een van oorsprong Indiaas volksverhaal over een jongetje dat achternagezeten wordt door een aantal tijgers. Illustrator Gustaf Tenggren vereeuwigde Sambo als een zwart jongetje. In de jaren '60 en '70 werd het boekje door grote groepen zwarte Amerikanen als stigmatiserend ervaren en kwam het onder vuur te liggen. Alleen al de naam Sambo werd als beledigend ervaren. Hierop nam de Amerikaanse uitgever het uit de handel. De Bezige Bij nam daarop hetzelfde besluit. Nederland doet zijn naam als prentenboekenreservaat echter eer aan. Inmiddels is 'Sambo, het kleine zwarte jongetje' weer verkrijgbaar in de originele Annie M.G. Schmidt versie, met het vermaarde 'en hij was pik- pikzwart'.

Nooit eerder getoond

Enkele van de originele illustraties uit 'Little Black Sambo' waren te zien op de jubileumtentoonstelling in het Zuiderzeemuseum. Ze zijn afkomstig uit het archief van de Amerikaanse uitgever Random House en nog nooit eerder aan het publiek getoond. Behalve van Gustaf Tenggren was er op de tentoonstelling ook origineel illustratiewerk te bewonderen van Richard Scarry, Tibor Gergely en Garth Williams. De meer dan 60 originele ontwerpen gaven een goed beeld van de grote kwaliteit van de illustraties in de Gouden Boekjes. Het topstuk van uit die collectie is het volledige illustratiewerk uit de 42 pagina's tellende 'Five Little Firemen', gemaakt door Gergely in 1948. De Amerikaanse uitgever bewaard ook enkele van de oudste Little Golden Books uit 1942, alsmede veel merchandising waaraan duidelijk te zien is dat de Little Golden Books in Amerika 'big business' zijn. In de Nederland komen de Gouden Boekjes tot leven met de 'Gebakken Mannetjes' van regisseur Sjoerd van den Broek. Met deze televisieserie van de VPRO komen zeven van de bekendste Gouden Boekjes weer tot leven.

5 Die niet werkt, zal niet eten

wonen en werken rond de Zuiderzee

(Dit verhaal kan in de klas geïllustreerd worden aan de hand van een dvd met foto's die bij dit verhaal aansluiten. Deze dvd kunt u bestellen bij onze Afdeling Events. Kosten :€ 7,50. Dit is dus facultatief. U kunt het verhaal ook zonder deze foto's vertellen).

In 1916 werd een deel van Noord-Holland door overstromingen geteisterd. Mede onder invloed van deze ramp besloot het parlement in 1918 tot afsluiting en gedeeltelijke drooglegging van de Zuiderzee. De afsluiting maakte een eind aan de grillen van weer en wind, die in het verleden veel slachtoffers en materiele schade hadden geëist. Het verschil tussen eb en vloed in de Zuiderzee was eigenlijk maar gering. Het varieerde van 130 centimeter in het noordelijke gedeelte van de Zuiderzee tot 30 centimeter in het zuidelijke deel. Maar ondanks dit geringe getijdenverschil werd bij storm uit noordelijke richting zoveel Noordzeewater door de zeegaten gestuwd, dat het waterpeil in de Zuiderzee aanzienlijk steeg. Meer dan eens bleken de dijken niet bestand tegen het opkomende water. Aldus werd besloten tot de aanleg van de Afsluitdijk.

Op 28 mei 1932 werd het laatste gat in de Afsluitdijk gedicht, waardoor de zilte Zuiderzee een binnenmeer werd. De voornaamste bestaansbron voor de bewoners van het Zuiderzeegebied, de visserij, kreeg daardoor een gevoelige klap te incasseren. Het water van de voormalige zee werd langzaam zoet. Bepaalde vissoorten verdwenen. En erger: de nieuwe dijk versperde haring en ansjovis de weg naar hun paaiplaatsen.

Voor de meeste vissers verdween het uitzicht op een behoorlijk bestaan en velen moesten het beroep van visser opgeven. Als gevolg daarvan kregen ook de van de visserij afhankelijke bedrijven veel minder werk: rokerijen, kuiperijen, mandenmakerijen, zeilmakerijen en scheepswerven moesten in snel tempo hun deuren sluiten. De bedrijvigheid rond de visserij die de plaatsen langs de Zuiderzee zo lang had gekenmerkt, verdween.

Werken op het water

Door de vermenging van zout water uit de Noordzee en zoet water uit de rivieren kende de Zuiderzee een grote verscheidenheid aan flora en fauna met ruim twintig vissoorten en enkele schaal- en schelpdieren. Deze visrijkdom garandeerde de vissers echter allerm minst een zeker bestaan. De twee meest waardevolle vissoorten, haring en ansjovis, kwamen alleen gedurende een bepaalde periode, voornamelijk in het voorjaar, in de Zuiderzee om te paaieren. Bovendien moest iedere visser elk jaar afwachten of de ansjovis die verreweg het meeste geld opbracht, zou verschijnen. In de overige jaargetijden warden vissers aangewezen op bot, aal en spiering, terwijl sommigen garnalen, mosselen en alikruiken opvisten. In de winter werd er niet veel gevangen en verdienden de vissers bitter weinig.

Scheepstypen

Aan het begin van deze eeuw werd met verschillende scheepstypen op de Zuiderzee gevestigd: botters, Wieringer Aken, blazers, schokkers, bonzen, Staverse jollen, schouwen en fuikenboten. De schepen waren aangepast aan de eisen die het vaarwater, de visserij en de eigenaar stelden. Veelal waren die streekgebonden. De meeste zeilschepen hadden een vlakke bodem, zijzwaarden en een bun, waarin vis levend werd bewaard. Tot de jaren veertig bleven Zuiderzeevissers met houten schepen varen. Schippers waren meestal eigenaar van hun schip. Rederijen kwamen zelden voor. Om hun eigen schip te kunnen kopen, had de visser krediet nodig van de scheepsbouwer, de roker en andere middenstanders in het dorp. Van deze kredietgevers was hij lange tijd afhankelijk, want het kon vele jaren duren voordat hij zijn schuld had afgelost. Een goed ansjovisjaar bracht meer geld op en betekende voor veel vissers dat zij hun leningen versneld konden terugbetalen.

De visserij

De visserij leverde over het geheel genomen een geringe verdienste op en in veel gevallen was het noodzakelijk dat vrouw en kinderen aan de wal werkten om het gezinsinkomen op peil te houden.

Sommige vissers waren genoodzaakt gedurende een deel van het jaar aan te monstere op loggers, waarmee op de Noordzee werd gevestigd. Deze loggers kwamen vaak gedurende twee weken niet aan wal.

Vissen was erg arbeidsintensief. Het uitzetten en het binnenhalen van de netten gebeurde veelal met de hand en niet zelden onder slechte weersomstandigheden.

Tussen de bedrijven door werden werkzaamheden verricht als het repareren van het vistuig. Na lange werkdagen lag er aan wal opnieuw werk te wachten: de zorg voor de vis, het schoonmaken van het schip of het onderhoud van de netten.

Aan de wal

Aan de wal waren veel bedrijven die op een of andere manier met de visserij in verband stonden. Een belangrijk deel van de bevolking in de vissersplaatsen was werkzaam in deze nevenbedrijven. Veel vrouwen leverden hun bijdrage aan het gezinsinkomen door naast huishoudelijke taken garnalen te pellen, vis schoon te maken of vis te venten.

Er was een grote concentratie van bedrijvigheid rondom de scheepsbouw en het sloopsonderhoud. Reparaties aan de vissersschepen werden verricht op de helling van de scheepswerf, waar ook nieuwe schepen gebouwd werden. Voor de uitrusting en tuigage van zijn schip moest de visser terecht bij de zeilmaker, de touwslager en de smid.

Bedrijvigheid en saamhorigheid

Toch was niet iedereen in de Zuiderzeeplaatsen werkzaam in de visserij of aanverwante bedrijfstakken. Sommige inwoners hadden hele andere beroepen, maar ook zij maakten deel uit van hechte vissersgemeenschappen. Zo zijn er in het museumpark ook andere bedrijven, zoals een schilderswinkel, een postkantoor, kruidenier, borstelmakerswerkplaats, een schoenmakerij, een houtdraaierij en een apotheek.

De bedrijvigheid werd vooral gekenmerkt door kleinschaligheid en handarbeid. In andere takken van nijverheid werd de bedrijfsvoering langzamerhand gemoderniseerd. Twee gebouwen in het museumpark illustreren de beginfase van de industrialisatie in Nederland: de kalkovens en de stoomwasserij.

Wonen in een kamer

Op het museumterrein zijn woningen ingericht die een indruk geven van de woon- en werkomstandigheden in het Zuiderzeegebied aan het begin van de vorige eeuw. Deze huizen zijn gemeubileerd op basis van gesprekken met oud-bewoners of mensen die het huis uit eigen ervaring gekend hebben. Met deze biografische aanpak zijn de huizen vrij nauwkeurig ingericht en hebben zij een persoonlijk stempel gekregen. Het huis is dan ook niet zo maar een voorbeeld van een visserswoning, maar het laat bijvoorbeeld zien hoe Piet Peereboom omstreeks 1930 op Marken woonde. Behalve visserswoningen zijn er ook huizen ingericht van dagloners, keuterboeren en eigenaars van kleine bedrijven en winkels. De verhalen van deze bewoners staan model voor het leven in het Zuiderzeegebied van voor de Afsluitdijk.

Krappe behuizing

Naar hedendaagse begrippen waren de woningen erg klein. Alle speelde zich voornamelijk af in één kamer: koken, wassen, slapen en alle huishoudelijke bezigheden, maar ook bijvoorbeeld het breien van netten en het schoonmaken van vis. Vaak waren de huizen nog niet voorzien van stromend water, gas of elektriciteit. Het wassen bijvoorbeeld was daardoor een enorme klus. Het wasgoed moest worden geweekt in heet water, dat op de kachel of het petroleumstel werd verwarmd. Dan werd het op de hand of op een wasbord gewassen en uitgespoeld in de gracht, sloot of haven. Soms waren er boenstoepen aangebracht. Het grootste probleem was echter het drogen van de zware visserskleding. 's Zomers kon dat buiten aan de lijn, maar 's winters moest dat binnen gebeuren in de kleine huizen.

De zorgen thuis

Het aanmaken van de kachel, het schoonhouden van het huis en het bereiden van de maaltijden behoorden dus tot de dagelijkse bezigheden van de vrouwen. Ook beheerden zij vaak de financiën. Omdat de mannen vaak van huis waren, kwam de opvoeding van de kinderen voor een belangrijk deel op de schouders van de vrouwen neer. In het algemeen waren de gezinnen groot, maar de kinderen vertrokken vaak al vroeg uit huis. Visserszonen gingen op hun negende of tiende jaar mee met de botter. Daar bleven zij slapen als het schip in de thuishaven lag. Andere jongens voeren weken achtereen met loggers op de Noordzee. Meisjes van die leeftijd zochten een dienstje of gingen bij grootmoeder of een ander familielid wonen.